

Kritické dialógy

MIKŠÍK, Matúš. *K jasu a tiesni mierim. Ivan Laučík v interpretáciách.* Bratislava: Literárne informačné centrum, 2020. ISBN 978-80-8119-132-9.

V ostatných šiestich či siedmich rokoch sme mali možnosť pozorovať zvýšené úsilie súčasnej literárnej vedy o syntetické uchopenie tvorby predstaviteľov básnického zoskupenia Osamelí bežci. Zdá sa, že po vyše polstoročnom behu členov tejto skupiny po dráhe slovenskej literatúry (prerušovanom však vynútenými prestávkami a nešťastnými okolnosťami) dozrel čas na komplexnejšie bilancovanie života a tvorby Ivana Laučíka, Petra Repku a Ivana Štrpku (napr. prostredníctvom dokumentárneho filmu *Osamelí bežci. Ideme ďalej!* z roku 2019) a na jej literárnovedné zhodnotenie v (relatívnej) úplnosti (vzhľadom na skutočnosť, že Štrpkova a Repkova bibliografia sa i naďalej rozrastajú). Prvým „pánom na holenie“ sa v tomto ohľade stal I. Štrpka, ktorého dielo synteticky zmapovali V. Rácová (*Na pomedzí škrupiny. O poézii Ivana Štrpku*, 2015) a Z. Rédey (*Krátka správa o dlhej trase osamelého bežca. Poézia Ivana Štrpku*, 2019). Recenzovaná monografia *K jasu a tiesni mierim. Ivan Laučík v interpretáciách* nadväzuje na tieto výskumné snaženia s ambíciou cez interpretácie konkrétnych textov komplexne charakterizovať poetiku ďalšieho z „osamelých“, a síce enigmatického I. Laučíka.

Matúš Mikšík patrí medzi výrazných predstaviteľov mladšej generácie literárnych vedcov. Pracuje na Katedre slovenskej literatúry a literárnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, širšia verejnosť ho určite pozná aj z pôsobenia v pozícii šéfredaktora Knižnej revue (2016 až 2018) a ako zodpovednú osobu projektu novej webstránky Literárneho informačného centra. Analýze a interpretácii Laučíkovej poézie sa venoval už v diplomovej práci, ktorú vypracoval pod vedením profesora J. Zambora (išlo o interpretáciu siedmich vybraných básní), svoj literárnovedný záujem o tvorbu tohto autora následne rozvíjal prostredníctvom časopiseckých a zborníkových štúdií (Romboid, Vertigo, zborník *Poetika poézie a jej prekladu*), čo napokon viedlo k spísaniu dizertačnej práce *Poézia Ivana Laučíka*, ktorú obhájil v roku 2019. Samotnú monografiu teda treba vnímať ako vyvrcholenie Mikšíkovho dlhoročného záujmu o poéziu I. Laučíka. Popri tom sa však zapodieva i recenzistikou (súčasná slovenská literatúra) či analýzou a interpretáciou tvorby iných predstaviteľov slovenskej poézie.

Monografia *K jasu a tiesni mierim* pozostáva zo štyroch tematických celkov. V časti *Kompas, sextant, výškomer. Úvod do poetiky, princípy* autor stručne reaguje na vybrané otázky Laučíkovej poetiky: konkrétne na jeho označovanie za neoavantgardného, resp. postmoderného autora a na koncept otvorenej básne, v súvislosti s ktorým rieši aj otázku miery uplatňovania poetických princípov deklarovaných v osamelobežeckých manifestoch. V oboch prípadoch ide o krátke poznámky, ktorých účelom je predostrieť čitateľom Mikšíkov postoj k týmto otázkam: „Manifest, ani akúkoľvek teóriu postmodernej či neoavantgardnej poetiky teda nevidím ako príčinu toho, ako sú v konečnom dôsledku Laučíkove básne ustrojené, ale nanajvýš ako istú úroveň korelácie“ (s. 18). Nasleduje krátky úvod k štyrom princípom, ktoré autor monografie stanovil ako určujúce pre Laučíkovu poetiku: kinetický princíp, metafyzický princíp, eticko-ekologický princíp a princíp (ne)možností jazyka. Každý z nich je následne patrične

rozvinutý v tretej časti monografie *Prepaľovať sa k jadrú. Rozpracovanie princípovej teórie*, kde sú charakterizované prostredníctvom interpretačných záverov z konkrétnych básní a zbierok, pozornosť sa tu však venuje aj trvaniu a obmenám prejavov daných princípov na ploche celej Laučíkovej tvorby. Druhá časť monografie nesie názov *Zachraňovať tie nepresné mosty. Analýzy zbierok* – tvoria ju komplexné charakteristiky jednotlivých Laučíkových zbierok. Tu sa žiada dodať, že M. Mikšík venuje osobitú pozornosť aj básnikovým juveníliám, ktoré vyšli v súbornom vydaní Laučíkovej poézie (*Básne*, 2003), takisto neopomenul ani básne, ktoré boli napísané až po autorovej poslednej knižne vydannej zbierke *Havránok*, a istý priestor sa v monografii ušiel aj cyklu básní *Pece nezhoria*. Nie je teda prehnané napísať, že M. Mikšík mapuje Laučíkovu tvorbu v absolútnej úplnosti. Štvrtú (a najrozsiahlejšiu) časť monografie s názvom *Otvoriť oči dovnútra. Interpretácie* tvoria interpretácie vybraných Laučíkových básní z takmer všetkých období jeho tvorby: zbierku *Pohyblivý v pohyblivom* tu zastupujú interpretácie básní *Lov veľrýb* a *Nansen*, zbierku *Sme príbuzní na začiatku* interpretácia básne „Už (ten divý spánok)“, zbierku *Na prahu počutelnosti* interpretácie básní *Brusnica v lade*, *Limby* a *Liptov*, zbierku *Vzdušnou čiarou* interpretácia básne *Yettimu*, zbierku *Havránok* interpretácie básní *Biely film* a *Ešte apríl* a post-havránkovské básne sú tu zastúpené interpretáciami básní *Aury*, *Stopa Seamusa Heanyho v Dobrej Nive* a *Pomlčka*. V súvislosti s poslednou menovanou básňou sa žiada napísať, že nejde o literárnoviednú interpretáciu v tradičnom zmysle slova, ale o esejisticky poňatú interpretáciu.

M. Mikšíka vnímame ako pokračovateľa zamborovskej línie semiopoetickej interpretácie literárneho diela, k čomu sa vo svojej monografii hlási aj on sám (str. 12). Ide o mimoriadne komplexný prístup, ktorého efektívne používanie predpokladá zohľadnenie početných poetických aspektov tvarovania umeleckého textu a hľadanie spôsobov ich vzájomnej súčinnosti s významovou výstavbou textu k produkcii jeho zmyslu (pozri J. Zambor: *Tvarovanie básne, tvarovanie zmyslu* alebo *Niečo ako láska, niečo ako soľ. Miroslav Válek v interpretáciách*). Takýto prístup kladie nemalé nároky na interpretátora, pretože sa od neho očakáva hĺbková analýza textu na viacerých úrovniach. Toto sa M. Mikšíkovi darí naplňať veľmi úspešne, no miestami za cenu nadinterpretačných „exkurzov“: v tomto ohľade „udrie do očí“ napr. rozsiahla poznámka č. 245 o technických špecifikáciách pohybových možností de Exupéryho lietadla typu P-38 Lightning. Na Mikšíkovu obranu však treba povedať, že „exkurzy“ tohto druhu zvyčajne vydeľuje do poznámok pod čiarou, avizujúc ich nadinterpretačný charakter (napr. „skôr z hľadiska upokojenia fantázie než z hľadiska korektnej interpretácie básne“, s. 141). Takisto by sa dala viesť diskusia o tom, či v prípade významovo mnohoznačnej Laučíkovej poézie vôbec možno písať o nejakej nadinterpretácii, či by nebolo namieste skôr uvažovať o bližších, resp. vzdialenejších horizontoch významu. V každom prípade platí, že M. Mikšík naplňa potenciál metodológie, ktorú si zvolil, hoci aj za cenu občasných nadinterpretačných presahov. V súvislosti s jeho spôsobom interpretácie sa takisto žiada vyzdvihnúť komparatívne presahy (osobitne k poézii Š. Strážaya a J. Mihalkoviča) a jeho široký interdisciplinárny záber (napr. presahy k teórii mýtu – J. Campbell a M. Eliade).

Mikšíkov štýl je dynamický, pútavý, a teda aj čitateľsky atraktívny. Osobitosťou autorovho vyjadrovania je tiahnutie ku gnómskosti či sentencionalite (A. Bokníková to vo svojom posudku označuje ako aforickosť; odcitované na prednej záložke prebalu knihy), ktorá však nie je samoúčelná: M. Mikšík prostredníctvom svojich gnóm aktualizuje Laučíkovu obraznosť a pomáha ju týmto lepšie priblížiť čitateľom: „S trochou zenového nadhľadu sa teda dá povedať, že

vodopády budú vždy „čistejšie než všetko, čo možno o nich povedať“ a že aj obyčajný lišajník bude vždy „skutočnejší ako ‚vata‘ slov“ (s. 109). Výsledkom týchto snažení je monografia, ktorá je čitateľsky prístupná, no zároveň nie je nijako kompromitovaná odbornosť Mikšíkových interpretácií. Miestami tu síce nachádzame nie práve najšťastnejšie vyjadrenia, ktorým by prospela vhodnejšia štylizácia (príklad: „... viacero textov je vďaka vrstveniu obrazov, ktoré sa tu zdá byť často organizačným princípom, zmeravených v istej forme manieri a dajú sa považovať za prvoplánové“ – v súvislosti so zbierkou *Pohyblivý v pohyblivom*), no vo všeobecnosti platí, že Mikšíkove interpretačné závery sú fundované a vychádzajú z pozornej interpretácie.

Domnievame sa, že Laučíkova poetika mnohovýznamovosti a eliptickosti predstavuje jednu z interpretačne najnáročnejších v dejinách slovenskej poézie („Annapurna slovenskej poézie“, dalo by sa napísať), ale M. Mikšík vo svojej monografii dokázal, že prostredníctvom dôkladnej a systematickej interpretácie sa dá preniknúť k jej podstate. Štyri princípy, ktoré v tejto súvislosti vytýčil a výstižne opísal, predstavujú konštanty Laučíkovho písania a vyjadrujú tematickú bohatosť a myšlienkovú hĺbku básnikovských textov. Enigmatický svet básní I. Laučíka ostáva aj do budúcnosti naďalej otvorený ďalším interpretačným pokusom (ešte toho zostáva veľa, čo by v tejto súvislosti stálo za rozpracovanie), no M. Mikšíkovi sa ho verš po verši, obraz po obraze podarilo predstaviť komplexne, výstižne a pútavo.

Milan Kolesík

Hneď v obsahu monografie Matúša Mikšíka *K jasu a tiesni mierim. Ivan Laučík v interpretáciách* si možno všimnúť jej precíznu kompozíciu. Je rozdelená do štyroch hlavných častí pomenovaných sugestívnym spôsobom, evokujúc smerovanie – či už horizontálne, vertikálne, alebo smerom dovnútra, do hĺbky. Toto je základné stanovisko, z ktorého sa M. Mikšík na cestu k Laučíkovej poézii vydáva. „K“ z názvu monografie tu neplní len funkciu klasickej úvodnej prepozície, predznamenáva autorovu metódu. Prístupovať k poézii, približovať sa jej, múzicky a citlivo a zároveň štruktúrované a s vysokou mierou odbornosti.

Monografiu otvára predhovor s názvom *Na prahu*. Autor v ňom charakterizuje svoje úsilie o presné pomenovanie javov, keďže „žiadne dokonalé vyjadrenie neexistuje“ (s. 10), pričom je kľúčové sa sústrediť na nepretržitosť hľadania. M. Mikšík sa so svojím úsilím obracia na „čitateľov a čitateľky“ – takéto rodovo citlivé označenie je jedným z mnohých momentov inovácie, ktoré sa autor viac či menej úspešne pokúša do textu včleniť. Ďalším sú sofistikované slovné hračky, ktoré autorov rukopis činia nezameniteľným a ľahko rozpoznateľným, napr. „striasť zo seba nánosy vonkajšieho svet(l)a“ (s. 10) či „je symp(tom)atické“ (s. 24). Zdanlivo marginálne elementy autorského štýlu sa pri Mikšíkovej úrovni literárnovedného skúmania textu stávajú významnými kódmi jeho metódy.

Prvá kapitola monografie *Kompas, sextant, výškomer* s podtitulom *Úvod do poetiky, princípy* predstavuje tri základné piliere diela: analýzu, rozpracovanie tézy a interpretáciu. Tieto piliere zastrešuje semiopoetický prístup k skúmanému korpusu textov. I. Laučík je v tejto kapitole označený za básnika postmoderného aj neoavantgardného, deštrukcia podľa M. Mikšíka ustupuje dekonštrukcii. V rámci deštrukcie autor spomína „radikálny prístup historickej avantgardy“ (s. 14), čo možno označiť za neprimerané zjednodušenie vnímania tohto smeru. Autor si v rámci prvej kapitoly kladie otázku o vzťahu medzi deklarovaným (v manifestoch) a realizovaným (v poézii), ktorú zodpovedá situovaním suverenity a autonómnosti Laučíkových textov